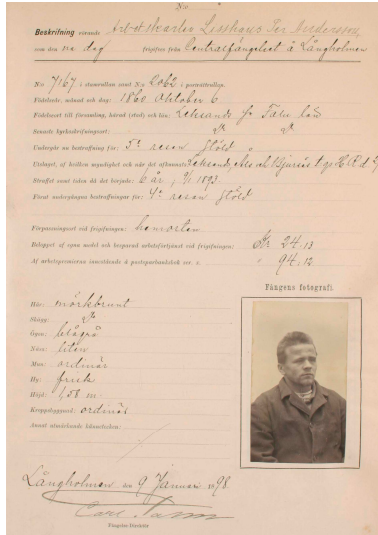

Övning 1: Fångarna på Långholmen

Porträttrulla från Långholmens fängelse, 1898.

Vakt utanför en vaktkur på muren runt Långholmens fängelse, 1910-talet. Foto: Svenska Dagbladet.

När en fånge släpptes fri från Centralfängelset på Långholmen runt sekelskiftet 1900 fyllde fängelset i ett formulär om fången. Formulären innehåller uppgifter om vilket brott fången hade blivit dömd för och hur långt straffet blev. Dessutom innehåller de ett foto på fången och födelsedatum, hårfärg och andra kännetecken, och hur mycket pengar fången tjänat ihop under tiden i fängelset.

Uppgifterna om de olika fångarna samlades i så kallade porträttrullor. Din uppgift är att undersöka hur porträttrullorna kan användas som historiska källor!

Källor: Gå till www.stockholmskallan.se och sök på: *Porträttrullor*. Då hittar du källmaterialet om människorna som suttit i fängelset på Långholmen.

Uppgift: Gå igenom minst två av porträttrullorna. Besvara sedan följande frågor:

A: Vilka brott har fångarna begått? Ge tio exempel.

B: Vem upprättade porträttrullarna, och varför, tror du?

C: Hur är dessa källors trovärdighet? Finns det några uppgifter om fångarna du kan ifrågasätta? Granska några av porträttrullarna närmare utifrån de källkritiska kriterierna *närhet, beroende och tendens*.

D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?

E: Vad säger källorna om den tidens samhälle? Exempelvis:

- vad straffas man för?

- hur hårda är straffen?

F: Vad kan vi använda de här källorna till?

Diskutera:

A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Övning 2: Akallas historia i filmarkiven

Första spadtagen tas till det moderna Akalla.

Lantbrukaren Sigfrid Jansson.

På 1960-talet var Järvafältet landsbygd, med bondgårdar och åkrar. Hur gick det till när allt förvandlades till bostadsområden? I Stockholmskällan finns nio mycket korta filmer om Akallas utveckling. Bland annat intervjuades den sista bonden på Akalla gård, Sigfrid Jansson, om Akalla före och efter miljonprogrammets utbyggnad på 1970-talet. En annan film visar invigningen av Akalla by. Din uppgift är att undersöka hur filmerna kan användas som historiska källor!

Källor: Gå till www.stockholmskallan.se och sök på: *Akalla*. Filtrera sökresultatet på *Film och rörlig bild* så hittar du det filmade källmaterialet om Akalla.

Uppgift: Gå igenom filmerna och besvara sedan följande frågor:

A: Vad kan vi lära oss om området utifrån filmerna?

B: Vad kan vi lära oss om tiden då filmerna gjordes?

C: *Vem* producerade filmerna, och *varför*, tror du?

D: Hur är dessa källors trovärdighet? Granska en av filmerna närmare utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.

E: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?

F: Vad kan vi använda de här källorna till?

Diskutera i gruppen:

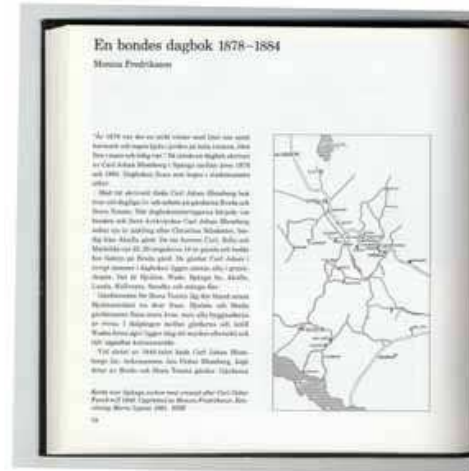
A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Övning 3: En dagbok från 1800-talets Tensta

Ur Carl Johan Blombergs dagbok.,
1878-1884

Blombergs dagbok sammanfattad av Monica
Fredriksson, Stockholms Stadsmuseum.

Carl Johan Blomberg var bonde på Stora Tensta gård och på Breda gård på 1800-talet. Under några år skrev han dagbok om allt som hände, allt från stora bröllopsfester till dagens väder. Idag ligger det bostadsområden på marken där Carl Johan Blombergs bondgårdar låg. I artikeln finns bekanta ortnamn som Tensta, Hässelby och Hjulsta med. Idag är det stadsdelar i Stockholm, på 1800-talet var det stora bondgårdar. Din uppgift är att undersöka hur dagboken kan användas som historisk källa, med hjälp av Monica Fredrikssons artikel!

Källor: Gå till www.stockholmskallan.se och sök på: *Carl Johan Blomberg*. Då hittar du artikeln *En bondes dagbok* av Monica Fredriksson, som är källmaterialet du ska använda.

Uppgift: Läs igenom artikeln om dagboken och besvara sedan följande frågor:

- A: Vad berättar källan om livet i Tensta på 1800-talet?
B: Hur trovärdig är denna källa? Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.
- Är det här en förstahandskälla (primärkälla) eller andrahandskälla (sekundärkälla)?
C: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte? (Ta ställning till både artikeln om dagboken och till själva dagboken.)
D: Vad kan vi använda de här källorna (artikeln och dagboken) till?

Diskutera:

- A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?
B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Övning 4: Polisvåld i 1800-talets Stockholm

Korvar av Hjalmar Mörner, 1815-37. Stadsvakterna kallades ofta "korvar" på 1800-talet.

Walbergs skrift, 1818.

1818 blev Stockholms polismästare, Olof Wannqvist, anmäld till Justitieombudsmannen. De tre drängarna Thelin, Bäckström och Westerdahl hävdade att de hållits häktade i fem veckor, fast de var oskyldiga. De menade att polisen hade försökt tvinga dem att erkänna ett mord, med våld och tortyr. Det här fallet väckte stor uppmärksamhet i Stockholm vintern 1818, och vi hittar flera skrifter om det i Stockholmskällan. En jurist, notarien C.G. Walberg, kritiserar polisvåldet mot oskyldigt anklagade i skriften *Nå, hur går det med Polis-Mästaren?* Din uppgift är att granska hur skriften kan användas som historisk källa!

Källor: Gå till www.stockholmskallan.se och sök på: *Wannqvist*. Välj *Nå, hur går det med polis-mästaren?*

Uppgift: Läs skriften och besvara frågorna nedan!

Extrauppgift: Fundera på hur den här skriften hänger ihop med de andra skrifterna om fallet som finns i Stockholmskällan.

A: Vad säger källan om livet i Stockholm i början på 1800-talet?

B: Går det att jämföra med situationen idag? Vad är likt och vad är olik?

C: Hur trovärdig är den här källan? Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet, beroende* och *tendens*.

D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?

E: Vad kan vi använda den här källan till?

Diskutera:

A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Övning 5: Kärlek i 1870-talets Stockholm

Hur såg kärlekslivet ut i Stockholm under 1870-talet? Det finns många noveller från tiden som berättar om kärlek. Kanske kan någon av dem säga oss något om hur det var? Din uppgift är att läsa den lilla skriften *Bilder ur Stockholmslivet* som består av två korta noveller. I ”En flickjägares äfventyr” möter du den närsynte Henrik Boij vars hjärta börjar klappa fortare vid ljudet av en sidenklännings frasande. ”Svartsjuka och hämnd” handlar om det nygifta grosshandlarparet Palmer och vad som händer när en nyinköpt klocka ska levereras till deras lägenhet. Hur kan skriften användas som historisk källa?

Källor: Gå till www.stockholmskallan.se och sök på: *noveller kärlek*. Välj *Bilder ur Stockholmslivet / utgifne af en stockholmare*.

Uppgift: Läs novellerna och besvara följande frågor:

A: Vad säger källan om livet i 1800-talets Stockholm?

- Hur ser författaren på könsroller?

B: Vad är likt och vad är olik mot idag?

C: På vilka sätt kan vi använda noveller som historisk källa?

D: Hur trovärdig är den här källan om vi vill ta reda på hur livet i 1800-talets Stockholm kunde se ut?

- Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet, beroende och tendens*.

E: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?

Diskutera:

A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Fördjupning: Jämför novellerna med andra kärleksskildringar, nutida eller andra samtida som finns i Stockholmskällan.

Tegnérlundens, 1870-90. Foto: Isoz.

Ett gift par, 1864-77.
Foto: Wilhelm Lundberg.

Övning 6: Gift dig rikt!

Kärlek eller ett sätt att komma upp sig?
Brudparet Blomqvist, 1864-77. Foto: Wilhelm Lundberg.

Adolf Hellanders novell, 1901.

På 1800-talet styrdes mycket av vilken samhällsklass du var född i, och det var svårt att klättra på samhällsstegen. En del skönlitteratur från 1800-talet berättar om hur försök till sådana klassresor kunde gå till. I Adolf Hellanders novell *På jakt efter en fästmo* möter du en man som vill ta sig upp i samhället. Ville Sten kommer från ett fattigt hem men har ett vackert utseende och är bra på att snacka. Han kallar sig agent och är på jakt efter fina och inflytelserika vänner. Han har fått en fix idé om att lyckan ska "komma över honom i form av ett guldregn ur ett par kvinnohänder". Men hur hittar en fattig man med stora skulder en sådan kvinna? Ville tänkte "att våga är att vinna" och satte in en kontaktannons i en tidning.

Källa: Gå till www.stockholmskallan.se och sök på: *Hellander*. Välj *På jakt efter en fästmo*.

Uppgift: Läs novellen och besvara följande frågor:

A: Vad säger källan om livet i 1800-talets Stockholm?

B: Vad är likt och vad är olik jämfört med idag?

C: På vilket sätt kan vi använda noveller som historisk källa?

B: Hur trovärdig är den här källan om vi vill ta reda på hur livet i 1800-talets Stockholm kunde se ut?

- Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*. D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?

E: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?

Diskutera:

A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Övning 7: En skoltidning från 1946

Tidningen *Vi och vår skola*, 1946.

Badsugna barn på Flatenbadet, 1944. Foto: Olle Widfeldt.

Under 1940-talet gavs det ut en skoltidning som hette *Vi och vår skola* vid Riksby folkskola. Folkskola motsvarade det som heter grundskola idag, och det var eleverna själva som skrev artiklarna. I Stockholmskällan kan du finna bland annat 1946 års utgåva. Vad kan en skoltidning säga om dåtidens skola, barn, ungdom och samhälle?

Källa: Gå till www.stockholmskallan.se och sök på: *Riksby folkskola*. Välj *Vi och vår skola*

Uppgift: Läs 1946 års *Vi och vår skola* och besvara följande frågor:

- A: Vad säger källan om skolan och samhället på 1940-talet?
- B: Vad är likt och vad är olika jämfört med idag?
- C: Hur trovärdig är den här källan?
- Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.
- D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?
- E: Vad kan vi använda den här källan till?

Diskutera:

- A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?
- B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Övning 8: Att gå i grundskolan i början på 1900-talet

Artikel om folkskolan av Lena Högberg, 1983.

Interiör från folkskola, 1912. Foto: Okänd.

Hur var det att gå i grundskolan – eller folkskolan som det kallades – i början på 1900-talet? 1983 skrev Lena Högberg på Stadsmuseet i Stockholm, en artikel om det. Hon byggde sin artikel på bland annat intervjuer med gamla människor som själva varit elever vid 1900-talets början.

Källa: Gå till www.stockholmskallan.se och sök på: *Lena Högberg*. Välj *Folkskolebarn*.

Uppgift: Läs artikeln och besvara följande frågor:

A: Vad säger källan om skolan och samhället på 1800-talet?

B: Vad är likt och vad är olik jämfört med idag?

C: Hur trovärdig är den här källan?

- Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.

D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?

E: Vad kan vi använda den här källan till?

Diskutera:

A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Övning 9: En 1100 år gammal dam från Järvafältet

Rekonstruktion av 800-talsgrav.
Foto: Kenneth Svensson.

Artikel av Solbritt Benneth, 1978.

1976 hittade arkeologer en grav i närheten av Ärvinge gård. I graven låg en kvinna begravd. Hon hade varit ovanligt lång för sin tid, cirka 170 cm, och blivit ovanligt gammal, 50-65 år. De som begravde henne hade lagt ned olika saker i graven; bland annat en sjal runt axlarna, en kruka med mat och olika smycken. Kvinnan hade levt på 800-talet efter vår tideräkning, det vi ofta kallar vikingatiden. Men vad kan vi egentligen lära oss om livet för 1100 år sedan genom att studera en gammal grav?

Källa: Gå till www.stockholmskallan.se och sök på: *Benneth Järva*.

Uppgift: Läs Solbritt Benneths artikel och besvara följande frågor:

A: Vad kan ett arkeologiskt fynd säga oss om hur det var på vikingatiden?

B: Hur trovärdig är den här källan?

- Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.

C: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte? (Ta ställning till både graven och till artikeln om graven.)

D: Vad kan vi använda den här källan (artikeln och graven) till?

Diskutera:

A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?

Övning 10: Att vara kvinna och arbeta i början av 1900-talet

Bryggeriarbeterskor, 1901. Foto: Okänd.

Artikel om Tillhagen och Anna Jonsson.

Folklivsforskaren Carl-Herman Tillhagen dokumenterade människors liv genom att intervjua dem. Han sökte upp sina informanter på olika hem för gamla. De äldres kultur och livserfarenhet höll på att dö ut, och därför var det viktigt att dokumentera den innan det var för sent. I den här uppgiften får du läsa en av Tillhagens intervjuer. Det är Anna Jonsson, född 1867, som berättar om sitt liv. Hennes liv innehöll både hårt arbete som bryggeriarbeterska och nöjen. Hon besökte till exempel den stora Stockholmsutställningen 1897. Vad kan den säga om livet för arbetande stockholmskvinnor på 1800-talet?

Källa: Gå till www.stockholmskallan.se och sök på: *Tillhagen*. Välj *Stockholms folkminnen*.

Uppgift: Läs Tillhagens intervju med Anna Jonsson och besvara följande frågor.

A: Vad säger källan om kvinnor och samhället på 1800-talet?

B: Vad är likt och vad är olik jämfört med idag?

C: Hur trovärdig är den här källan?

- Värdera källan utifrån de källkritiska kriterierna *närhet*, *beroende* och *tendens*.

D: Är det viktigt att spara den här typen av dokument? Varför eller varför inte?

E: Vad kan vi använda den här källan till?

Diskutera:

A: Hur *vet* vi det vi vet om det förflutna?

B: Varför är det så viktigt att vara källkritisk i dagens samhälle?